

ראש השנה חלק א'

פגישה עם "הסופר" של חיינו

ראש השנה מופיע, בכל הודו והדרו, בראשית השנה העברית. יום זה הוא יום הדין, והוא גם מציין את תחילתם של הימים הנוראים. זוהי תקופה אינטנסיבית של חשבון נפש, תפילה ושיפור עצמי. בראש השנה, אנו ממליכים את ה' למלך בתקיעות שופר ומתחילים את עשרת ימי תשובה המסתיימים בצום יום הכיפורים.

יש שלושה שיעורי "מורשה" על ראש השנה: הראשון עוסק במעגל השנה היהודי ובמשפט האלוקי; השני מתמקד ברעיונות המופיעים בתפילת מוסף של ראש השנה: מלכויות, זיכרונות ושופרות; השיעור השלישי בודק את שני המרכיבים החווייתיים של ראש השנה – הסימנים הנאכלים בלילה הראשון של ראש השנה ומנהג התשליך.

השיעור יתייחס לשאלות הבאות:

- ☞ כיצד נכנס ה' לתמונה בראש השנה? האין זה פשוט "חג השנה החדשה" ליהודים?
- ☞ כיצד קובעים שני ימי ראש השנה את איכות החיים של האדם למושך השנה כולה?
- ☞ מדוע מתאים ראש השנה להיות יום דין?
- ☞ מדוע דן אותנו ה' בראש השנה? מהם הקריטריונים שלו?
- ☞ מדוע מתקיים הדין שלנו ביום הראשון של השנה במקום ביום האחרון?
- ☞ מדוע מלמדת אותנו המשנה כי בראש השנה אנו נידונים "כבני מרון"? למה הכוונה?

מבנה השיעור:

חלק ראשון: לפגוש את ה"סופר" של חיינו

חלק שני: ראש השנה ובריאת המין האנושי

חלק שלישי: ראש השנה הוא יום הדין

פרק א. יום הדין

פרק ב. דין לעולם הזה, לא לעולם הבא

פרק ג. מדוע ביום הראשון ולא ביום האחרון?

פרק ד. שלוש אמות מידה לדין

פרק ה. הדין "באשר הוא שם"

חלק ראשון : לפגוש את "הסופר" של היינו

לוח השנה היהודי נפתח בחוויה המיועדת להיות מרתקת עבור כל יהודי – ראש השנה. זמן זה מיועד לחשבון נפש אישי, כאשר אנו מתמודדים עם שאלות יסודיות לגבי קיומנו – מדוע אני נמצא בעולם הזה? מהי המטרה שלי? על מה אני נושא באחריות? ביום זה אנו מבססים את האמונה היסודית של העם היהודי, והיא שה', שברא את העולם ומנהיג אותו, הוא מלכנו.

מדוע נרצה להמליך את ה' עלינו?

קיימות מספר גישות לשאלה זו, ועל כל אחד מאתנו למצוא את הגישה המדברת אליו. ההסבר הבא מתאים לי.

בנובלה של קורט וונגוט, "ארוחת בוקר של אלופים", יש סצנה המדגימה את המשמעות של הקב"ה כמלך. הגיבור הראשי, קילגור טראוט, לוגם משקה בבאר, ואינו יוצר קשר עם איש. פתאום הוא חש כי נוכחות מעוררת יראה עומדת להיכנס לבאר. גופו מתכסה זיעה קרה. מי נכנס?

קורט וונגוט.

כאשר נכנס הסופר לתוך הנובלה על מנת לבקר את הגיבור שלו, מתהפכת תפיסת עולמו של קילגור. הוא מבין כי הוא איננו קיים באופן עצמאי. כל רגע מחייו דורש משיכת קולמוס חדשה בעטו של הסופר. ללא הסופר, הוא חדל מלהתקיים. הוא גם מבין כי העולם שלו קיים רק במוחו של הסופר, ושמעבר לעולם חולף זה יש ממד גבוה יותר – ממלכתו של קורט וונגוט – שהוא אמיתי יותר מאשר קיומו שלו. הוא גם מגלה כי כל מה שיש בעולמו הוא ביטוי של קורט וונגוט. כי בעולמו של קילגור, הסופר הוא היחיד שקיומו אמיתי...

אף העולם המוגבל שלנו הנו יצירה. כל דבר הוא ביטוי לאחדותו של ה'. ללא מעשה חדש של בריאה בכל רגע, לא היה קיום לשום דבר.

על אף שיש חסרונות באנלוגיה של וונגוט – אין הוא אלוקים ובריאתו היא רק בתחום הרעיונות – היא מלמדת אותנו, בכל זאת, כי יש מציאות הקיימת מעבר לעולם המוגבל של החוויה המיידית שלנו. ההכרה כי ה' הוא הבורא והוא מלך העולם היא בעלת משמעות עמוקה לגבי הדרך שבה אנו מתייחסים לחיים, למשמעות, ולמטרתנו בעולם הזה. המלכת ה' עלינו פירושה בחירה בנצחיות במקום בארעי, בבלתי-מוגבל במקום במוגבל, במציאות במקום באשליה (מבוסס על הרב נחמיה קופרשמיט, "Hiding from God", www.aish.com).

נקודות לסיכום החלק הראשון:

- ☞ ההתמקדות העיקרית שלנו בראש השנה היא להמליך את ה' עלינו ועל כל העולם. על מנת להצליח במשימה זו, עלינו לערוך היכרות מחודשת עם מציאות קיומו של ה' ועם משמעות הדבר עבורנו.
- ☞ בראש השנה אנו ממליכים את ה' ומכירים בכך שבתוך ממלכתו, יש לכל אחד תפקיד שהוא אחראי לבצע.

חלק שני: ראש השנה ובריאת המין האנושי

בטרם נוכל לגשת לנושא המרכזי של ראש השנה, עלינו להבין את ההקשר ההיסטורי שלו ואת משמעותו של יום זה, יום ההתחלות החדשות. אנו מוצאים במחזור כי ראש השנה מכונה "יום הרת עולם" – יום יצירת העולם. כמו כן, נקרא יום זה "יום תחילת מעשיך". האם ראש השנה הוא באמת יום בריאת העולם?

1. תלמוד בבלי, ראש השנה יא. – ראש השנה הוא יום השנה לבריאת העולם.

תניא ר"א אומר מניין שבתשרי נברא העולם, שנאמר 'ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי' (בראשית א:יא), איזהו חדש שהארץ מליאה דשאים ואילן מלא פירות, הוי אומר זה תשרי, ואותו הפרק זמן רביעה היתה וירדו גשמים וצימחו...

לפי המדרש הבא, הרעיון שהעולם נברא בתשרי אינו מתייחס לראשית בריאת העולם ע"י ה', אלא לגולת הכותרת: בריאת האדם. היום הראשון לבריאה היה כ"ה לחודש הקודם, אלול. מסתבר אם כן, כי ראש השנה הוא יום הולדתה של האנושות.

2. ויקרא רבא כט:א – אדם הראשון נברא בראש השנה.

שנו בשם רבי אליעזר: בכ"ה באלול נברא העולם ודברי רב מתאימים לדברים ששנה רבי אלעזר ששינו בתקיעתא דרב [הנוסח שהתפלל רב בברכת מלכויות, זכרונות ושופרות בתפילת מוסף]: "זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון כי חוק לישראל הוא וגו' ועל המדינות בו יאמר איזו לחרב ואיזו לשלום איזו לרעב ואיזו לשובע ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות."

תני בשם ר"א בכ"ה באלול נברא העולם ואתיא דרב כההיא דתני ר"א דתנינן בתקיעתא דרב. זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון כי חוק לישראל הוא וגו' ועל המדינות בו יאמר איזו לחרב ואיזו לשלום איזו לרעב ואיזו לשובע ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות.

נמצאת אתה אומר, ביום ר"ה בשעה ראשונה עלה במחשבה, בשניה נתייעץ עם מלאכי השרת, בשלישית פגס עפרו, ברביעית גבלו, בה' רקמו, בו' עשאו גולם, בז' נפח בו נשמה, בח' הכניסו לגן, בט' נצטוה, בי' עבר, בי"א נידון, בי"ב יצא בדימוס.

נמצאת אתה אומר ביום ר"ה בשעה ראשונה עלה במחשבה בשניה נתייעץ עם מלאכי השרת בשלישית כנס עפרו ברביעית גבלו בה' רקמו בו' עשאו גולם בז' נפח בו נשמה בח' הכניסו לגן בט' נצטוה בי' עבר י"א נידון בי"ב יצא בדימוס.

ראש השנה הוא יום דין במהותו, כי אדם וחווה נידונו ביום זה, כפי שמודגש במדרש. האמת היא, שהם נענשו על האכילה מעץ הדעת – הם גורשו מגן עדן, נגזר עליהם כי יאלצו לעבוד לקיומם, ועל חווה נגזר צער הלידה ועוד; ואף על פי כן, העובדה כי נידונו לחיים מצביעה על כך שנידונו בחסד, ושנסלח להם על עוונם.

3. שם – ראש השנה תמיד היה יום דין.

אמר הקב"ה לאדם זה סימן לבניך, כשם שעמדת לפני בדין היום הזה ויצאת בדימוס כד עתידין בניך לעמוד לפני בדין ביום זה ויוצאין לפני בדימוס, אימת? בחדש השביעי באחד לחדש.

4. מהרש"א, חידושי אגדות, ראש השנה י: – הדין של ה' בראש השנה נעשה בחסד וברחמים.

יצא לנו מאלו דברים כי לכך נקבע ראש השנה באחד בתשרי לפי שהעולם נברא בו, דהיינו האדם, ובו בא האדם לדין על שחטא ושב אדם הראשון, והקב"ה ברחמים שברא העולם מחל לו, וע"כ בו ביום נבראו אבות אברהם ויעקב ע"ש מדת חסד ורחמים, והוא סימן לבניהם לבא עמם ברחמים בדין ביום הזה.

הסיפור הבא מדגים את הקשר שצויין לעיל בין הדין בגן עדן, לדין בראש השנה.

רבי שניאור זלמן מלאדי, האדמו"ר הראשון של חב"ד, ישב במאסר למושך תקופה בגלל האשמות שזוא מצד יריביו. במהלך תקופת מאסרו התקיימה שיחה מדהימה בין האדמו"ר לבין הסוהר הראשי. הסוהר, אדם שקרא את התנ"ך, הבין כי עומד בפניו אסיר יוצא מגדר הרגיל, גאון בחוכמה ובצדקות. לכן החליט לפנות לרבי בשאלה אשר הטרידה אותו מזה זמן רב.

"מצאנו בתנ"ך כי אחרי חטא אדם וחווה, אמר ה' לאדם, 'אִיְקָה', אך אלוקים בוודאי יודע הכל. הוא ידע היכן הם. מדוע היה צריך לשאול?"

האדמו"ר התבונן בסוהר בעיניים רכות, אך חודרות. "האם אתה מאמין, שאל, "כי התנ"ך מדבר בכל דור, לכל אחד ואחד מאיתנו?" "כמובן, השיב הסוהר. "אם כן, "המושיך האדמו"ר, "ה' לא דיבר אל אדם וחוה לבדם אלא לכל אחד מאיתנו. אולי ברגע זה שואל ה' אותך – שהגך חי על פני האדמה כבר ארבעים ושיש שנה – אִיָּהָה?"

הסוהר, ששמע את גילו, והבין את המסר של הרבי, נרעד. ראש השנה הוא יום בריאתם של בני האדם הראשונים – אדם וחוה. ה' שואל אותנו, כפי ששאל אותם: "אִיָּהָה? מזה עשית עם מתנתי היקרה ביותר, מתנת החיים? אשתקד, ביקשת להיכתב בספר החיים ונענית לתפילתך. כיצד ניצלת את שנת החיים שהענקתי לך? היכן אתה?" (מתוך דברי הרב הראשי של אנגליה, סר יונתן זקס, www.parsha.net, ראש השנה תש"ע).

ראש השנה, כיום בריאת האדם, מהווה הזדמנות להתקשר מחדש אל הקב"ה.

5. הרב עקיבא טיץ, Living Inspired, עמ' 139-137 – ראש השנה הוא העת להיכרא מחדש.

אנרגית הזמן נעה דרך השלבים השונים שלה, ומגיעה לשיא בהתאם לעונה. האנרגיה המתאימה להחייאת "נקודת ההתחלה" מגיעה לשיאה בראש השנה. האדם המבקש להתרומם ולהגביר את כוחה של בריאה חדשה, את יכולתו להתחדש ולייצר את עצמו מחדש - מוכרח לנצל במלואו את כוחו הרוחני של ראש השנה...

ראש השנה הוא תחילת השנה. הכוחות הרוחניים הפועלים ברגעי התחלה הם ייחודיים. "הכל הולך אחר הראש". מסלולו של כל תהליך נקבע על ידי תחילתו. זאת משום שהתחלה היא התעברות, והתעברות קובעת את הגנים שהם התוכנית לכל דבר שנבנה אחר כך. הכלל הרוחני הוא שככל שנמצאים קרוב יותר לרגע ההתעברות, הכוחות חזקים יותר וחיוניים יותר. פציעה קטנה בגוף עשויה להיות חסרת משמעות כמעט אצל מבוגר; עובר במהלך התפתחותו רגיש הרבה יותר לאירוע כזה; שינוי מזערי בגנים עשוי להביא לתוצאות מרחיקות לכת.

ברגע ההתעברות מקודדים כל הפרטים בעוצמה רבה; לכן זהו רגע קריטי. שום רגע נוסף אינו בעל עוצמה ומשמעות כמו אותו רגע ראשון. הבזק ההתעברות כולל הכל, כל ההתפתחות לאחר מכן היא רק ביטוי של מה שנוצר באותו הבזק ראשון.

ראש השנה הוא ההתעברות של כל השנה כולה, ועשרת הימים לאחר מכן הם ההריון. לכן ימים אלו מכריעים כל כך לגבי כל השנה. אישיותו של האדם, כפי שהיא קיימת, היא הגרעין; יידרש מאמץ עליון כדי לשנותה. אבל שינוי בראש השנה הוא קל הרבה יותר – באותו זמן, יכול האדם לבצע מניפולציה ב"גנים" של אישיותו. אנשים בעלי ידע רוחני מדקדקים מאוד להתנהל באופן מושלם בראש השנה – כאשר השנה מתהווה, מתעברת. רבים נוהגים לא לישון ביום זה, לפחות לא בשעות הבוקר; הם מבקשים לקבוע לשנה הקרובה גנים של מודעות ולא של שכחה.

מהו מקורה של האנרגיה המיוחדת הזאת? ראש השנה הראשון עלי אדמות, אשר בוודאי ייצג את אופיו האמיתי בעוצמה רבה, היה יום בריאת האדם. אותו יום של בריאה היה ראש השנה הראשון בעולם, ואירוע השיא שלו היה בריאת האדם. לכן אוֹצֵר יום זה בתוכו את הכוח לברוא את האדם מחדש! כאשר אנו מחליטים באמת ובתמים לרומם את האישיות שלנו בראש השנה, ומתעוררת בנו ההתלהבות לחיות את השנה הבאה כבני אדם נעלים יותר, אנו מנצלים את האנרגיה המושרשת ביום זה כיום בריאת האדם. ביום זה טמונים הכוחות להוביל שינוי אמיתי ולסייע לאדם להשתנות עד לבלי הכר.

נקודות לסיכום החלק השני:

- ☞ ראש השנה הוא יום השנה לבריאת העולם. אך יותר מזה, ראש השנה הוא יום בריאת האדם, נזר הבריאה.
- ☞ פעם בשנה אנו מתייחסים לה' כמו יצורים שזה עתה נבראו: כשם שאדם הראשון נידון ביום שבו נוצר, כך בראש השנה עומדים אנו לפני ה' על מנת להצדיק את קיומנו.
- ☞ דינו של ה' בראש השנה מתבצע בחסד וברחמים.
- ☞ ראש השנה, כמומנט המתחבר לאנרגיה הרוחנית של היצירה, הוא ההזדמנות השנתית הגדולה ביותר לבריאת העצמי מחדש.

חלק שלישי: ראש השנה הוא יום הדין

כפי שנאמר במפורש בתפילות החג, ראש השנה הוא יום דין. בחלק זה נחקור באופן מלא יותר את אופיו של הדין הזה: מדוע דן אותנו ה' ומהם השיקולים שלו בדין?

פרק א. יום הדין

1. תלמוד בבלי, ראש השנה טז. – קיימים ארבעה ימי דין בעולם, וראש השנה הוא היום שבו נידונים כל באי עולם, כל אחד בנפרד.

בארבעה פרקים העולם נידון, בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, שנאמר 'היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם' (תהלים לג) ובחג נידונין על המים.

2. תלמוד בבלי, ראש השנה טז: – בראש השנה, משתייך כל אדם לאחת משלוש קטגוריות.

א"ר כרוספדאי א"ר יוחנן שלשה ספרים נפתחין בר"ה, אחד של רשעים גמורין ואחד של צדיקים גמורין ואחד של בינוניים. צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים, רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה, בינוניים תלויין ועומדין מר"ה ועד יוה"כ. זכו נכתבין לחיים, לא זכו נכתבין למיתה.

3. רש"י, שם – מהי ההגדרה של "בינוניים"?

בינוניים. מחצה על מחצה.

חשוב זה אינו כה פשוט כפי שנדמה, משום שיש להעריך כל מעשה בתוך הקשרו ולשקלל אותו בהתאם.

4. רמב"ם, הלכות תשובה ג:ב – רק אלוקים מסוגל לדעת את ערכו האמיתי של כל מעשה שאנו עושים.

ושקול זה אינו לפי מנין הזכיות והעונות אלא לפי גדלם, יש זכות שהיא כנגד כמה עונות, שנאמר 'יען נמצא בו דבר טוב', ויש עון שהוא כנגד כמה זכיות שנאמר 'חוטא אחד יאבד טובה הרבה', ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות והוא היודע היאך עורכין הזכיות כנגד העונות.

הרב ישראל סלנטר מעניק לנו תובנה המסבירה מדוע רק ה' מסוגל להעריך את מעשינו.

5. הרב ישראל סלנטר, "אור ישראל" סימן לא – ה' מעריך כל מעשה לפי השלכות החיוביות או השליליות של המעשה, וכן לפי המאמץ שהאדם משקיע כדי לבצע אותו או להימנע מביצועו.

הלא כל דבר יתחלק ע"פ הפעולה וע"פ הפועל.

מצד הפעולה. יתחלק כל דבר טוב לפי התפשטות פריו. לעומתו יאמר ברוך להעושה. וכל אשר יוסיף תת כחו ... כן יוסיף שכרו. וכמאמרם ז"ל (קדושין מ). הזכות יש לה קרן ויש לה פירות ... עבירה יש לה קרן ואין לה פירות...

מצד הפועל. יתחלק כל דבר טוב באיכות עשיתו לפי צער קיומו, כמאמרם ז"ל (אבות פ"ה) לפום צערא אגרא. וכן כל דבר רע יתחלק באיכות צער שמירתו. וכל אשר יוסיף צערו כן ימעט בחינתו. כדאמרינן (מנחות מ"ג) תניא היה ר' מאיר אומר גדול עונשו של לבן יותר מעונשו של תכלת.

משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שאמר לשני עבדיו לאחד הבא לי חותם של טיט ולאחד אמר הבא לי חותם של זהב ופשעו שניהם ולא הביאו. איזה מהן עונשו יותר גדול? הוי אומר זה שאמר לו הבא לי חותם של טיט ולא הביא. ע"כ...

הן המה דברי הרמב"ם הנ"ל, כי אין ביד האדם לידע השתלשלות הדברים לברר ערך המצות והעונות ע"פ התפשטותם. וכן ערך צער קיום ושמירת התורה והמצוה.

פרק ב. דין לעולם הזה, לא לעולם הבא

נדמה כי המשוואה הפשוטה של הרב כרוספדאי לגבי הצדיקים והרשעים אינה תואמת את המציאות הנגלית לעינינו. כולנו יכולים לציין אנשים שנחשבו רשעים גמורים והמשיכו לחיות משנה לשנה; רבים מאיתנו יכולים לציין שמות של אנשים צדיקים שהלכו לעולמם. כיצד ניתן להבין את הדין של ראש השנה?

1. תוספות, ראש השנה טז: - אנו רואים שאנשים צדיקים מתים, ורשעים שממשיכים לחיות - ועל כן אנו מבינים, ש"מוות" ו"חיים" במובן זה הם חיי העולם הבא.

מהזכרת הבינוניים משמע שצדיקים נקראים מי שזכויותיו מרובות ורשעים גמורים נקראים מי שעוונותיו מרובים, ופעמים הצדיקים נחתמין למיתה ורשעים גמורים לחיים... וכל מה שנאמר כאן לגבי רשעים 'מיתה' ולגבי צדיקים 'חיים', הכוונה לחיי עולם הבא.

מדקא חשיב בינוניים משמע דצדיקים קרי למי שזכויותיו מרובים ורשעים גמורים למי שעוונותיו מרובים ופעמים הצדיקים נחתמין למיתה ורשעים גמורים לחיים... וכל זה דקרי הכא גבי רשעים מיתה וגבי צדיקים חיים כלומר לחיי עולם הבא.

2. הרב חיים פרידלנדר, "שפתי חיים" כרך א', עמ' 103 - הדין לגבי העולם הבא מתקיים רק כאשר נפטר האדם, לא בכל שנה בראש השנה.

יש להבין שהרי דין זה, לחיי העולם הבא, אינו בראש השנה, אלא רק לאחר פטירת האדם בבואו לפני דין של מעלה.

אם כך הם פני הדברים, והדין לגבי מעמדו של האדם בעולם הבא יתקיים כאשר ימות, מה קובע הדין לחיים ולמיתה בראש השנה, שאליו מתייחסים בעלי התוספות?

3. שם, עמ' 105 - יש שני היבטים של הדין בראש השנה: הפוטנציאל לצמיחה רוחנית וגם פרטי הקיום האישי (בריאות, פרנסה וכו') המסייעים לנו להשיג רמה רוחנית זו.

קביעת מהותו הרוחנית הוא הדין בראש השנה על חיי עולם הבא... וכן לענין מה שאחז"ל בכמה מקומות "איזהו בן עולם הבא" - אין הכוונה שרק לאחר מותו יזכה לחיי עולם הבא, אלא שעכשיו הוא כבר בן עולם הבא. מהותו היא "בן עולם הבא", אפילו שעדיין נמצא בעולם הזה כבר הוא משרש בעולם הרוחני שהוא עולם הבא. ועל דרך זה הוא ענין הדין בר"ה על עולם הבא - שבראש השנה נקבעת המהות הרוחנית של האדם על פי דרגתו והיינו האדם כותב את ספרו! ומקביעת מהותו הרוחנית נובע הדין על עניני עולם הזה - על המקרים שיארעו לו בשנה הבאה...

לכן, כאשר נידון האדם לחיים פירוש הדבר הוא כי תהיה לו ההזדמנות להתקשר לצמיחה רוחנית ויוענקו לו הכוחות והמשאבים שיתמכו בצמיחה זו במהלך השנה הקרובה. מאחר שבסופו של דבר משפיעות התוצאות על העולם הבא, מתייחסים לדין זה כמתקשר לעולם הבא. לחילופין, כאשר נדון האדם ל"מוות", הכוונה לניתוק מן הרוחניות, וזהו סוג של מוות וניתוק מן העולם הבא. כדוגמה לדרך שבה משפיעה רמתו הרוחנית הכללית של האדם על פסיקת דינו והכרעת חייו לשנה הקרובה, מצביע הרב ראובן לויכטר על עיקרון יסודי שאותו מלמד הרב ישראל מסלנט. ר' ישראל סלנטר מלמד כי דרך אחת להבטיח דין חיובי לפני ה' בראש השנה היא: לעסוק בצרכי ציבור. להיות אדם שהקהילה מסתמכת עליו. מאחר שצרכיו של אותו אדם נחוצים בעצם לקהילה המסתמכת עליו, ייענו צרכיו לפי מעמדו הרוחני הכללי כחבר חיוני בקהילתו (ראה עוד בדברי הרב שלמה וולבה, עלי שור, כרך ב', עמ' 319).

פרק ג. מדוע מתקיים הדין שלנו ביום הראשון של השנה ולא ביום האחרון?

הבנת אופיו של הדין בראש השנה כמתייחס לחיים בעולם הזה ולא כשכר לעולם הבא, מסייעת בהסבר התזמון של דין זה: מדוע יום הדין הוא היום הראשון של השנה במקום היום האחרון של השנה הקודמת?

1. הרב חיים פרידלנדר, "שפתי חיים" כרך א', עמ' 94-95.

אמנם מעשי האדם שעברו קובעים בדין ר"ה אולם לא העבר עיקר אלא העתיד. דין ר"ה אינו כמשפט בשר ודם שנשפט על מעשיו בעבר ועליו לתת עליהם דין וחשבון, ולפי זה נקבע השכר או העונש. אמנם כך יהיה המשפט ביום הדין הגדול והנורא שבו ידונו על כל מעשה שנעשה בעבר כדי לקבוע את השכר או העונש אבל דין ראש השנה אינו כן, בו עוסקים בעיקר בעתיד.

הדין הוא תוצאה מייחודו של היום, מכיון שיום זה הוא "ראש" השנה הכלול בו כל השנה הבאה, ממילא דן השי"ת במהות ה"ראש" שיינתן לנו מה נקבל לצורך השנה החדשה. זהו "היום הרת עולם" מלשון הריון – ביום זה מקופל כל עתיד השנה הבאה, ולכן "היום יעמיד במשפט".

נמחיש את הדברים מעולם המעשה. כל מפעל ובית מסחר עורך בכל שנה חשבון תקציב. המטרה בעריכת התקציב היא העתיד, דהיינו מתבוננים איך לכלכל את הצעדים בעתיד, אלא שהמבט הוא לאור המאזן של השנה שעברה, היות ויש דברים רבים הרצויים, אך א"א להתחשב בהם אלא לפי האפשרויות שהוכחו בעבר, על כן צריך ללמוד מה היו ההכנסות וההוצאות בעבר, ולפי"ז לתכנן את העתיד. נמצא שהתקציב הוא לצורך העתיד, אולם החישוב תלוי במציאות העבר.

כך גם דין ראש השנה, הוא כעריכת תקציב ולא כמשפט.

ניתן להדגים את הרעיון של התבוננות בראש השנה מנקודת מבט עסקית מתוך המשל הבא.

ביום שבו קיבלת את התואר השני שלך במנהל עסקים, מצלצל אצלך הטלפון. על הקו איש כוח אדם בכיר, השואל אם תהיה מעוניין לעמוד בראש מחלקת המכירות של חברת סטארט-אפ חדשה תמורת שכר שמן במיוחד. לאחר התלבטות של שמונה שניות מלאות אתה אומר, "בוודאי".

שישה חודשים אחר כך, אתה עסוק מאוד. הצוות שלך מונה שישים אנשי מכירות, ואין ספק שהעסק משגשג. יום אחד מתקשר אליך אחד מבכירי החברה. מסתבר שנעשתה שגיאה אחת כשהם פתחו את החברה – איש לא דאג לפתוח מחלקת הנהלת חשבונות! כרגע לא ידוע אם החברה מרוויחה או מפסידה. מטרת השיחה היא להכין אותך לכך שלאחר בדיקה כלכלית מדויקת של כל מחלקה בחברה, כנראה יהיה צמצום במספר העובדים.

שבוע אחר כך מתקשר אליך "רונן מהנהלת חשבונות", ומסביר שכל ראש מחלקה מתבקש להתכונן לביקורת אשר תקבע אם מחלקתו רווחית אם לאו. הוא מבקש כי תאסוף את כל הדוחות הקיימים אצלך ותציג את החומר בפני הנהלת החשבונות בעוד 30 יום. אתה אוהב מאוד את משרתך ומתכוון בכל מאודך להישאר בחברה זו, על כן אתה צולל לתוך איסוף כל הנתונים לקראת הביקורת הפנימית, כדי להראות שהמחלקה שלך רווחית מאוד. לאחר כשבועיים מתחילה לקנן בך תחושה לא טובה. המספרים אינם מסתדרים. נראה שהעלויות של מחלקתך עולות על הרווחים... אתה כישלון.

אז אתה עובד עד השעות הקטנות של הלילה ומנסה להבין היכן טעית וכיצד תתקן זאת. אולי אם תודה בבעיות ותציע פתרון מרשים תוכל לקבל עוד הזדמנות לתיקון... ביום הביקורת אתה חרד מאוד, אך נדמה לך שיצרת חלון קטן של תקווה בעזרת כל השיפורים שביצעת. רונן לוחץ את ירך בנימוס ומצביע על הפינה הרחוקה של החדר, שבה יושב מנכ"ל החברה בכבודו ובעצמו, כשהוא כבר שקוע עמוק בעיון במסמך; אחד המסמכים של המחלקה שלך. רגע אחד הוא מקמט את מצחו, וברגע הבא מרים גבותיו. אתה מחכה מחוץ למשרד, ולבסוף, לאחר שעות של כסיסת ציפורניים, יוצא רונן מן המשרד ואומר, "אני רואה שמומש השתדלות, אבל לא הבאת מספיק נתונים שניתן להסתמך עליהם. ניתן לך עשרה ימים נוספים ליישם את השינויים שהצעת ואחר כך תשוחח עם המנכ"ל בעצמו."

עשרת הימים הבאים הם סחרחרת של תנועה ופעילות, כאשר כל ניואנס אפשרי לשיפור נשקל בקפדנות ובדקדקנות. היום הגדול מגיע ואתה מותש, חרד, אבל יש לך פתח קטן של תקווה. כשאתה נכנס לפגישה עם המנכ"ל, ידיך עמוסות בתרשימי זרימה חדשים ובערמות של מסמכים. אתה מיד פותח בהצגת דברייך, מגן על הישגיך, מכיר בטעויותיך, ומשרטט אסטרטגיה מושלמת שתמנע את החזרה לחוסר רווחיות.

המנכ"ל בודק בקפידה את כל המסמכים ולאחר זמן שנדמה כנצח מתבונן בך ואומר, "אני מצטער. זה לא מספיק". מיצית כל אפשרות של תקווה. אתה עומד להתייאש. אבל פתאום מבזיקה בך ההכרה, כי המנכ"ל הוא אביך.

אתה מתבונן ישירות לתוך עיניו, וקורא בלהט, "אני יודע שלא עמדת בדרישות, אבל אבא, זה אני! ואני מוכן להשתפר לפי כל המלצותיך! לא תוכל לתת לי הזדמנות נוספת ולהתייחס אליי, רק הפעם, לפני משורת הדין?" (מעובד מתוך Facing the CEO, הרב ירחמיאל מילשטיין, www.aish.com).

2. מעובד מתוך הרב ירחמיאל מילשטיין, Facing the CEO, www.aish.com – העולם הוא העסק של ה' ואנו עובדיו.

העולם הוא העסק הבינלאומי של האלוקים, ופס הייצור העיקרי שלו הוא מעשים טובים. ה' ברא עולם מדהים ביופיו, מתוכנן בגאונות כך שהוא מושלם מבחינות רבות כל כך, אך חסר-במכוון מבחינות אחרות. ה' מכניס את ילדיו ל"עסק" כדי להשלים את מפעלו.

אנו, בני המין האנושי, עובדיו של ה'. תיאור התפקיד ברור. תרום לשורה התחתונה של העסק עד לנקודת הרווחיות: הנכסים הרוחניים חייבים לעלות על החיובים. על מנת להבטיח את הצלחתו המתמשכת של העסק, יש מערכת הנהלת חשבונות הבודקת את ביצועיו של כל אחד מן העובדים לעומת היעדים שקבעה החברה. ראש השנה הוא עת סיכום החשבון, שבה נקרא כל יהודי בפני "מנהל החשבונות" השמימי, השוקל כל עיסקה רוחנית, מעשים טובים וכן עבירות, כדי לקבוע האם יחודש החוזה של העובד לשנה הבאה. האם הכרנו בכלל בכך שה' הוא המנכ"ל? בראש השנה אנו מאשרים מחדש כי ה' הוא הבורא ומנהיג העולם, תוך כדי תקיעות שופר מהדהדות ותפילה מתוך חשבון נפש.

כאשר אנו חוזרים בתשובה, אנו בודקים היכן טעינו, וחשוב באותה מידה - כיצד נתקן זאת. אנו מגיעים ליום הדין ברגשות מעורבים; מצד אחד אנו אופטימיים ושמחים על האפשרות להיחתם לשנה נוספת בעולם המלכותי של ה', מצד שני אנו מוכנסים ועורכים חשבון נפש, מתוך הכרה כי אנו עדיין צריכים להציג טיעונים לשם חידוש החוזה - שנת חיים נוספת - לפחות משום שזיהינו את בעיותינו ואנו מוכנים לנקוט אמצעים כדי להבטיח שבעיות אלו לא תחזרנה.

אך מי יכול באמת לומר כי עשה כל שביכולתו כעובד ה' ולכן הוא בטוח בתוצאה החיובית בראש השנה? עלינו לראות את גורלנו כתלוי על בלימה וניתנת לנו הזדמנות נוספת לבחון במלואם את הנושאים המוסריים וליישם טוב יותר את התיקונים ואת הקבלות שלנו עד יום כיפור. כאשר אנו עומדים בפני המנכ"ל - הקב"ה בכבודו ובעצמו - אנו מנסים לקחת אחריות על חסרונותינו ועל עבירותינו ולקבל על עצמנו כי הם לא יחזרו על עצמם. בסופו של יום, עלינו להסיק כי על אף כל התשובה שעשינו, מי פחות ומי יותר, עדיין עלולים אנו למצוא את עצמנו פחות מראויים לחידוש החוזה שלנו לחיים.

אולי אז נדמה כי הכל אבוד, אך בשלב זה אנו נושאים את עינינו ורואים כי ה' הוא אבינו שבשמים. לכן, בתפילות הימים הנוראים אנו מתחננים בפניו, "אבינו מלכנו!" הי אבא, זה אני. אני הילד שלך. אני יודע שטעיתי, אך אנא, ותר לי. איזה אב יכול לעמוד בפני בקשה כזאת מילדו האהוב?

פרק ד. שלוש אמות מידה לדין

המשנה שצוטטה לעיל, בחלק השלישי פרק א', מלמדת כי בראש השנה נידונים בני האדם כ"בני מרון". מה פירוש המונח הזה? התלמוד והמפרשים מעמיקים בביטוי "בני מרון" ומראים לנו כיצד דן אותנו ה' בראש השנה.

1. תלמוד בבלי, ראש השנה יח. – שלוש הגדרות אפשריות ל"בני מרון".

מה פירוש כבני מרון? כאן הוא תורגם "כבני צאן". ריש לקיש אומר, "כעליה של בית מרון". רב יהודה אומר בשם שמואל, "כחיילי בית דוד". רבא בר בר חנה אומר, "כולם נסקרים בסקירה אחת."

מאי כבני מרון הכא תרגימו כבני אמרנא ריש לקיש אמר כמעלות בית מרון רב יהודה אמר שמואל כחיילות של בית דוד אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן וכולן נסקרין בסקירה אחת.

2. רש"י שם – כיצד מתאימים שלושה פירושים אלה לצורת הדין שלנו בראש השנה?

כבני אמרנא: ככבשים שמונין אותם לעשרן ויוצאין זה אחר זה בפתח קטן שאין יכולין לצאת כאחד. כמעלות בית מרון: הדרך קצר, ואין שנים יכולין לילך זה בצד זה, שהעמק עמוק משני צידי הדרך. כחיילות של בית דוד: וכבני מרון – כבני חיילות של מלך – מרון לשון מרות ואדנות, וכך היו מונין אותם יוצאים זה אחר זה, בצאתם למלחמה.

3. הרב שלמה וולבה, "עלי שור" חלק ב', עמ' 413 – המסר הכללי הוא של לקיחת אחריות אישית.

הרי שלשה ציורים נפלאים, והענין ברור: בדין עומד האדם לפני בוראו לגמרי לבד, בבדידות מוחלטת – אין לו טוען ועד, כי "הוא הדיין הוא העד הוא בעל דין". אין לו על מי לגלגל את חובו ואת מי להאשים בכשלונו, כי ברגע עמדו לפני בוראו בדין הוא כאילו אין עוד אדם בעולם חוץ ממנו, והוא לבדו אחראי לכל מה שעשה ומה שלא עשה.

4. הרב יוסי מיכלוביץ, "על מה דן אותנו ה' בראש השנה", www.westmountroutes.com, מבוסס על הרצאה של הרב זאב לף – שלושת הפירושים של "בני מרון" משקפים שלוש פרספקטיבות שונות שעל פיהן דן אותנו ה'.

מדוע מונה הרועה את כבשיו? מסיבות רבות. ראשית כל, הוא רוצה לראות אם כולן נמצאות. אולי חלקן ברחו וכבר אינן שייכות לעדר. ואם הן שם, הוא מבקש לראות אם הן בריאות. הוא גם רוצה לראות אם טבוע בהן חותמו, וניתן בקלות לזהות למי הן שייכות. כך, מתבונן בנו ה' לראות אם אנו עדיין חלק מן העדר שלו, או אם, חלילה, ברחנו ממנו, ואיננו חלק מן העדר. ואם אנו חלק מן העדר – מה מצב הבריאות שלנו? אלו מעשים טובים עשינו בשנה החולפת? אלו תכונות אופייניות נראו בנו בשנה זו? מהן אמונותינו ותפיסותינו? האם אנו חזקים בשמירת המצוות שלנו? האם אנו לומדים תורה? האם אנו איתנים באמונתנו? ה' בודק כל אחד ואחד מאיתנו לבחון את מצבנו הבריאותי. ומעבר לכך: האם אנו נושאים את חותמו?

במבט ראשון, נדמה כי הנאמר לעיל מקיף הכל – מה עוד ניתן לדרוש מאיתנו? אך יש שני היבטים נוספים. תיאורטית, אפשר כי שני אנשים יהיו בדיוק באותו מצב. שניהם יעשו אותו מספר מעשים טובים, אותו מספר מעשים רעים, הם בעלי תכונות אופייניות דומות, רמה שווה של אמונה בה', מנהלים אורח חיים יהודי זהה. אף על פי כן, אחד יזכה בדין ואחד יחוייב בדין. אם הם זהים בדיוק, כיצד ייתכן הדבר? התשובה היא שאין הקב"ה מצפה כי נעשה מעשים טובים, נלמד תורה ונתפלל – ונעמוד במקום. הוא מצפה כי נגדל תמיד. האדם מכונה "מהלך" – כלומר נע; ואילו המלאכים מכונים "עומדים" – כלומר, נותרים במקום. בעלי חיים גם הם אינם מתקדמים. המילה "בהמה", על פי המהר"ל, מורכבת משתי מילים: בה – כלומר, מה שיש בה יש. אין בעלי החיים משתנים או גדלים – אלא במובן הפיזי. בעל החיים מתוכנת רוחנית; ויש בו רק מה שטבוע בו מלידה. אך בן אדם צריך לצמוח ולנוע תדיר. החיים משולים לטיפוס כלפי מעלה בדרגוע יורד – מדרגות אשר נעות כלפי מטה. אם תעמוד על המדרגות – תרד. כך הם החיים בעולם הזה. אינך יכול לעמוד במקום בלי להתקדם – עליך לגדול תמיד. אם תעמוד במקום, תרד. אם תתאמץ מעט, תישאר באותו מקום. אם תתאמץ הרבה, תוכל לנוע קדימה ולגדול.

לכן, בראש השנה, אין ה' דן אותנו רק על פי המקום שבו אנו נמצאים, אלא גם לעומת המקום שבו היינו. לכן אם בשנה זו יש לנו שני אנשים העומדים ברמה 37, אך אשתקד אחד היה ברמה 47 ואילו חברו היה ברמה 27, דין כל אחד מהם יהיה שונה; כי אחד נמצא בעליה, ואילו האחר בירידה. דינו של האחד יהיה חיובי כי הוא מתקדם, ואילו דינו של השני יהיה שלילי כי הוא נסוג. ביהדות, הדבר העיקרי אינו המקום בו אתה עומד על הסולם, אלא הכיוון שאליו אתה נע בסולם הזה!

ההיבט השלישי של הדין דומה לתפקידם של חיילים. אדם יכול להיות במצב רוחני טוב, ובכיוון של עלייה, אך יש היבט נוסף של הדין שעליו לעמוד בו. היהדות אומרת לנו כי כל אחד ואחד נברא עם כישרונות ויכולות ייחודיים על מנת שינצל אותם במלואם בעולם הזה. ה' הציב כל אחד ואחד מאיתנו בעולם על מנת שנממש מטרות מסוימות, והוא העניק לנו את הכוח להשגת מטרות אלו. אחריותו של האדם היא להוציא את כוחותיו לפועל. בתפילת מוסף, אומר הכתוב כי ה' דן אותנו "מעשה איש ופקודתו" – משימתו, מטרתו. מהו ההבדל בין מעשים לבין מטרה? המעשים מייצגים את מצוות התורה שכל אחד ואחד חייב לעשות – תפילה, צדקה, וכו'. אנו נדרשים להחדיר בתוכנו אותן המצוות, אותם הערכים המוסריים, וכו'. אך בנוסף לכך, לכל אדם יש הדברים הייחודיים לו – כישורים שהינם שלו בלבד. אדם נדרש לעשות לא רק מה שעושים כולם, אלא לפתח את כוחותיו הייחודיים ולנצל אותם לעבודת ה'. אם כן, היבט שלישי זה של דין בודק אם אנו מפתחים את כישרונותינו או אם אנו מתעלמים מהם. ייתכן שאתה עושה מה שכולם עושים, אך אינך מפתח את זהותך הייחודית.

אם כן, שלושת ההיבטים של הדין הם:

כמו כבשים – מה מצבך? באיזו דרגה אתה?

כמו מטפסים – באיזו רמה אתה לעומת הרמה שבה היית. האם אתה משתפר או לא?

כמו חיילים – האם אתה מפתח את יכולותיך הייחודיות או מתעלם מהן?

פרק ה. הדין "באשר הוא שם"

למזלנו, הקב"ה דן אותנו בראש השנה לפי מעשינו באותו יום. בקריאת התורה ביום הראשון של ראש השנה מובהר עיקרון חשוב זה. אין משתמע מזה כי כל מה שמוטל עלינו לעשות הוא להיראות טובים בראש השנה. הכוונה היא, שאם נתחבר בכנות לחלק שבנו המבקש להתקרב לה', הוא יתייחס אלינו בהתאם לאותה מציאות נוכחית, על אף שהוא יודע שאולי לא נתמיד.

1. **בראשית כא:ח-יז – ה' מציל את חיי ישמעאל, בנו המגורש של אברהם, על סמך מעשיו באותו היום.**

ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הַגְמֹל את יצחק. ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מִצְחָק. ותאמר לאברהם גרש האמה הזאת ואת בנה... וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודת בנו. ויאמר אלהים אל אברהם אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה כי ביצחק יקרא לך זרע... וישכם אברהם בבקר ויקח לחם וחמת מים ויתן אל הגר... ואת הילד וישלחה ותלך ותתע במדבר באר שבע. ויכלו המים מן החמת ותשלך את הילד תחת אחד השיחים. ותלך ותשב לה מנגד הרחק כמטחוי קשת כי אמרה אל אראה במוות הילד ותשב מנגד ותשא את קלה ותבך. וישמע אלקים את קול הנער ויקרא מלאך אלהים אל הגר מן השמים ויאמר לה מה לך הגר אל תיראי כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם.

2. **תלמוד בבלי, ראש השנה מז: ישמעאל נדון לפי מעשיו באותה שעה.**

וא"ר יצחק אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה שנאמר "כי שמע אלהים-אל קול הנער באשר הוא שם" (בראשית כא:יז).

3. **רש"י, בראשית כא:יז – על אף שלישמעאל תהינה תולדות רעות, הוא נידון בצדיק לפי מעשיו באותה שעה.**

לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא נדון, ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות (ר"ה טז): לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים, רבש"ע, מי שעתיד זרעו להמית בניך בצמא אתה מעלה לו באר? והוא משיבם: עכשיו מה הוא, צדיק או רשע? אמרו לו, צדיק. אמר להם, לפי מעשיו של עכשיו אני דנו, וזהו באשר הוא שם (ב"ר נ"ג י"ד).

4. הרב אביגדר נבנצל, שיחות לראש השנה, עמ' רעד – יש לשאוף לרמה רוחנית גבוהה בראש השנה גם אם מצב כזה לא יתמיד בהמשך השנה.

מכל מקום, בדברים אלה של ה' מצוי אחד היסודות הגדולים של התשובה, שחזו"ל רצו ודאי שנחשוב עליו בעת קריאת הפרשה: חזו"ל רוצים ללמדנו את העיקרון של: "באשר הוא שם". שגם אם בכל ימות השנה, אין מעשיו של אדם משופרא דשופרא – שישתדל לפחות לקראת יום הדין להטיב את מעשיו, כדי שיצא זכאי בדינו. וגם אם האדם יודע, שלאחר יום הדין הוא עלול לשוב ולהכשל ולא יתמיד ברמה הרוחנית בה היה בראש השנה – אבל אם בראש השנה היה ברמה רוחנית גבוהה מן הרגיל, הרי שידונו אותו "באשר הוא שם", ולא כפי מעשיו בעתיד.

הרעיון של התחזקות רוחנית בתקופה זו של השנה התבסס היטב במסורת היהודית, כפי שמדגימה ההלכה הבאה:

5. שולחן ערוך, אורח חיים תרגא – נהוג להקפיד הקפדות יתרות במהלך עשרת ימי תשובה.

אף מי שאינו נזהר מפת של כותים, בעשרת ימי תשובה צריך ליזהר.

יש לציין, כי המנהג לחיות ברמה נאצלת יותר במהלך תקופה זו של השנה אינו סתם תחבולה; איננו רק מעמידים פנים לקראת הדין. תקוותנו היא כי חיים כאלה, אפילו במשך תקופה קצרה, ישפיעו על אורח החיים שלנו במהלך השנה כולה. ניתן לראות נקודה זו בבירור מתוך ההקשר שבו נוסחה לראשונה הלכה זו בתלמוד.

6. תלמוד ירושלמי, שבת אג – ההקפדה במהלך ימי עשרת התשובה תגלוש לתחומים אחרים של צמיחה רוחנית.

רב חייא הורה לרב: אם הנך מסוגל לאכול חולין בטהרה כל השנה, עשה זאת, ואם לא תעשה זאת לפחות שבעה ימים [שבין ראש השנה ליום כיפור]. מכאן אמר רבי פנחס בן יאיר: זריזות מביאה לידי נקיות נקיות מביאה לידי טהרה וכו'.

רבי חייא רובא מפקד לרב אין את יכול מיכול כל שתא חולין בטהרה אכול ואם לאו תהא אכיל שבעה יומין מן שתא מיכן היה ר' פנחס בן יאיר אומר זריזות מביאה לידי נקיות נקיות מביאה לידי טהרה...

על אף שהדין בראש השנה נחתם לגבי השנה הבאה, עדיין בודק ה' את מעשינו ויתאים את הדין על פי שינויים בהתנהגותנו.

7. תלמוד בבלי, ראש השנה יז: - ה' יתאים את תוצאות הדין, שכבר נפסקו לנו בראש השנה, להתנהגות שלנו במהלך השנה.

עיני ה' אלהיך בה - עתים לטובה עתים לרעה.

עתים לטובה כיצד? הרי שהיו ישראל רשעים גמורין בראש השנה, ופסקו להם גשמים מועטים, לסוף חזרו בהן. להוסיף עליהן - אי אפשר, שכבר נגזרה גזרה. אלא הקדוש ברוך הוא מורידן בזמנן על הארץ הצריכה להן, הכל לפי הארץ.

עתים לרעה כיצד? הרי שהיו ישראל צדיקים גמורין בראש השנה, ופסקו עליהן גשמים מרובין. לסוף חזרו בהן, לפחות מהן - אי אפשר, שכבר נגזרה גזרה. אלא הקדוש ברוך הוא מורידן שלא בזמנן על הארץ שאינה צריכה להן.

נקודות לסיכום החלק השלישי:

- ☞ ראש השנה תמיד היה זמן של דין שבו בודק ה' את מעשי בריותיו. יום זה הוא רק אחד מ"ראשי השנים" הקיימים בלוח השנה היהודי, אך הוא בוודאי המשמעותי ביותר לכל פרט באופן אישי.
- ☞ שלא כמו הדין שיתקיים כאשר ילך האדם לעולמו, בראש השנה נבחן העבר למען העתיד. מאחר שראש השנה הוא היום שבו מתחדשת הבריאה מדי שנה, דן אותנו ה' כדי לקבוע כיצד להקצות משאבים לשנה הבאה. אנו נידונים על פי צמיחתנו, נאמנותנו למטרה שלו, והמידה שבה אנו מנצלים את הפוטנציאל הייחודי שלנו.
- ☞ התמקדות במעשים טובים וברצון עז להשתפר בראש השנה עצמו, היא דרך ראויה להבטיח דין חיובי, מאחר שה' דן אותנו על פי מצבנו בראש השנה.

סיכום השיעור

ביצד נכנס ה' לתמונה בראש השנה? האין זה פשוט "חג השנה החדשה" ליהודים?

בראש השנה, אנו מתקשרים למציאות שמעבר לעולם המוגבל של חווייתנו המיידית. אנו מאשרים את האמונה של העם היהודי כי ה' הוא "הסופר" שלנו, שברא את העולם ומנהיגו. אנו ממליכים את ה' למלך ומכירים בכך שלכל אחד מאיתנו יש תפקיד בתוך ממלכתו שהוא אחראי לו.

ביצד קובעים שני ימי ראש השנה את איכות החיים של האדם למשך השנה כולה?

אופיו של כל תהליך נקבע על ידי ראשיתו. זאת, משום שההתחלה היא התעברות, והתעברות פירושה קביעת הגנים שהם התוכנית לכל דבר שנברא בהמשך. הכלל הרוחני הוא שככל שקרובים יותר לרגע ההתעברות, הכוחות הם יותר חזקים ויותר חיוניים. לכן, הימים הראשונים של השנה קובעים את כל השנה.

מדוע מתאים ראש השנה להיות יום הדין?

ראש השנה הוא במהותו יום הדין משום שאדם וחיה נידונו ביום זה.

ראש השנה הוא יום בריאת העולם. על פי המדרש, דעתו של ר' אליעזר כי העולם נברא בתשרי אינה מתייחסת לתחילת הבריאה, אלא לנוח הבריאה - יצירת האדם. כיום ההולדת של האנושות, מייצג ראש השנה הזדמנות נפלאה לשאוב מתוך האנרגיה הרוחנית של היום - כוח להתחדשות עצמית.

מדוע הן אותנו ה' בראש השנה? מהם הקריטריונים שלו?

העולם הוא העסק הבין-לאומי של ה' ופס הייצור העיקרי שלו הוא מעשים טובים. אנו, בני האדם, "עובדיו" של ה'. תיאור התפקיד הוא ברור - תרום ליעדים שקבע העסק כך שיהיה רווחי: הנכסים הרוחניים חייבים להיות גדולים יותר מן החובות. ראש השנה הוא עת להנהלת חשבונות שבה נקרא כל יהודי לעמוד בפני מנהלי החשבונות השמימיים, השוקלים כל עסקה רוחנית, מעשים טובים ומעשים רעים, כדי לקבוע אם יחודש החוזה של העובד לשנה הבאה.

ה' מתבונן בנו כדי לראות באיזו מידה אנו נאמנים למטרתו, כמה גדלנו מאז השנה החולפת, ובאיזו מידה אנו ממלאים את ייעודנו הייחודי.

הדין בראש השנה אינו זהה לדין הסופי שיתקיים לאחר מותו של האדם. הדין שלאחר המוות קובע את עתידו לעולם הבא.

בראש השנה יוכרע באיזו מידה יקבל האדם הזדמנות לצמיחה רוחנית, ובריאות ומשאבים שיתמכו בגדילתו לשנה הבאה.

הדין יהיה תלוי במצבנו בראש השנה עצמו.

מדוע מתקיים הדין שלנו ביום הראשון של השנה במקום ביום האחרון?

על אף שה' דן אותנו על העבר, מטרת הדין היא כדי לקבוע איזה תפקיד נשחק בעתיד ולכן הגיוני כי ה' דן אותנו ביום הראשון של השנה.

ראש השנה הוא היום שבו קובע ה' את תנאי חיינו לשנה הבאה. כ"ראש" השנה, השורשים של כל דבר מצויים בו.

בכל זאת, ה' יתאים את הקצאת המשאבים שנקבעה בראש השנה להתנהגותנו במהלך השנה הבאה.

מדוע מלמדת אותנו המשנה כי אנו נידונים בראש השנה כ"בני מרון"? למה הכוונה?

התלמוד נותן שלושה הסברים לביטוי "בני מרון": (1) כבשים הנספרים לשם מעשר, העוברים בטור עורפי דרך פתח צר, (2) מי שהולך במעלות של בית מרון – הולכי רגל על שביל צר, שבו אין מקום לשני אנשים ללכת זה לצד זה ויש ירידה תלולה מכל צד של השביל, (3) חיילים בצבא המלך הצועדים בטור.

הרעיון הבסיסי הוא שדנים אותנו כפרטים. על כל אחד מאיתנו לקחת אחריות למה שהצלחנו בו או נכשלנו בו במהלך השנה החולפת. שלוש האנלוגיות מתייחסות לשלוש שאלות שעלינו לשאול בראש השנה: (1) כמו כבשים – באיזו רמה רוחנית אתה? (2) כמו מטפסים – באיזו רמה אתה נמצא לעומת המקום בו היית? האם הגך משתפר או לא? (3) כמו חיילים – האם אתה מפתח את יכולותיך ואת כישוריך הייחודיים או מתעלם מהם?